

Uitvoeringsagenda Duurzame Geitenzuivelketen

De agenda geeft inzicht in gewenste acties en prioriteiten, evenals benodigde middelen om uitvoering en implementatie mogelijk te kunnen maken. De totstandkoming van de uitvoeringsagenda vereist samenwerking van zuivelbedrijven, melkgeitenhouders en andere partijen in de geitenzuivelketen. De Uitvoeringsagenda Geitenzuivelketen is opgesteld in opdracht van het platform Melkgeitenhouderij. In deze uitvoeringsagenda is de gewenste ontwikkelrichting op het gebied van duurzaamheid binnen de geitenzuivelketen tot stand gekomen.

Uitgevoerd door: HSW Consult, Han Swinkels en Marianne Karstens
Datum: 9 februari 2015

Inhoudsopgave

Wat is duurzaamheid?	3
Duurzaamheid vertaalt naar de geitenzuivelketen	4
<i>Mineralen & Energie</i>	4
Regionale voer – mest kringloop	4
Efficiënt omgaan met mineralen	4
Energiebesparing	5
CO2 Voetafdruk	5
<i>Markt & Keten</i>	6
Ketensamenwerking	6
Nieuwe product – markt combinaties	6
<i>Gezondheid van mens en dier</i>	7
Volksgezondheid	7
Gezonde geiten(zuivel)producten	7
Gezonde geit	7
Verantwoord antibiotica gebruik	7
Nieuwe houderijsystemen (dierenwelzijn)	8
<i>Maatschappij & Omgeving</i>	9
Ontwikkelrichting en ruimte voor bedrijven	9
Open + transparante bedrijfsvoering	9
Sociale binding	9
Bevorderen van natuurlijk gedrag	10
Van visie naar actie	11
Mineralen en Energie (groslijst)	11
Markt en Keten (groslijst)	13
Gezondheid mens en dier (groslijst)	15
Maatschappij en omgeving (groslijst)	17
Van actie naar reactie	19
Lopende projecten	19
Nieuwe prioriteiten	20
Programmastructuur & sturing	21
Programmastructuur	21
Toelichting programma structuur	21
Begroting	23
Profiel programmaleider	24

Wat is duurzaamheid?

Duurzaamheid, iedereen praat erover, maar wat is het nu? En kost het geld of valt er nog wat te verdienen met duurzaam werken?

Duurzaamheid is een proces dat nut en noodzaak uit drukt om 'groener te ondernemen'. Het komt voort uit het inzicht dat onze huidige manier van werken en inrichten van onze samenleving duidelijk niet duurzaam is en dat de huidige generatie geacht wordt te handelen om zijn eigen leefomgeving en de toekomst voor de volgende generaties veilig te stellen. Dit betekent aandacht voor milieu, gezondheid, maatschappij en de portemonnee. Met name de balans daartussen. Immers, investeer je als ondernemer in een beter milieu en leefbaarheid voor je omgeving, dan moet deze investering op de korte of langere termijn ook wat opleveren om het voortbestaan van de onderneming te kunnen garanderen. Ook dat is duurzaamheid.

Centraal in het realiseren van duurzaamheidsdoelstellingen staat het formuleren van een visie en acties voor de geitenzuivelketen. Om efficiënter te kunnen werken is het van belang om de gehele keten te betrekken en de voordelen (zoals kostenbesparing en extra inkomsten) die de samenwerking oplevert ook door de gehele keten weer te verdelen. Een voorbeeld daarvan is samenwerken aan nieuwe product-marktcombinaties. Een vraagstuk wat de keten al geruime tijd bezig houdt en waar inmiddels ook enkele stappen in zijn gezet, zoals het hoogwaardig afzetten van geitenbokken. Dit vraagt inzet van de geitenhouders, transporteurs, verwerkers en supermarkteigenaren en koks om de consument te kunnen bereiken, maar ook stakeholders van buiten de keten om creatieve en vernieuwende inzichten in te brengen.

Wat duurzaamheid voor de geitenzuivelketen betekent, welke stappen daar reeds in genomen zijn en welke gewenste stappen nog genomen dienen te worden wordt duidelijk in de volgende hoofdstukken. Voorwaarde en doelstelling voor realisatie van het actieplan is dat het voor en door de geitenzuivelketen tot stand is gekomen en gedragen zal worden.

Duurzaamheid vertaalt naar de geitenzuivelketen

Mineralen & Energie

Vraagstukken ten aanzien van milieu impact concentreren zich in de geitensector met name op efficiënt gebruik van mineralen en energie. Efficiency en besparing zorgen voor een minimale belasting van het milieu en optimalisatie van (energie)opbrengsten voor de bedrijfsvoering.

Regionale voer – mest kringloop

Door globalisering worden producten, met name soja, van over de hele wereld gehaald voor verwerking tot voer. Hierbij is sprake van een lineair systeem omdat het niet rendabel is om de mest terug te transporteren om de steeds verder uitputtende bodem in het land van herkomst te verrijken. De huidige situatie biedt weliswaar een goedkope eiwitbron als voedingsbron, tegelijkertijd vormt de afhankelijkheid een risico, wordt de behoefte aan zelfvoorzienendheid groter en het belang van ketensamenwerking belangrijker. Uitgangspunt hierin is het realiseren van een regionale voer – mest kringloop. Regionaal definiëren we als west Europa. Een eerste stap zou kunnen zijn om zo veel mogelijk gebruik te maken van duurzaam geteelde soja (RTRS of gelijkwaardig). Idealiter dient het voer in de toekomst verrijkt te worden met alternatieve eiwitbronnen die in het regionale klimaat geteeld kunnen worden, zoals lupine + regionaal geteelde soja en luzerne. De mest van geiten gaat op haar beurt weer retour naar de telers, waarin de stro mest een belangrijke bijdrage kan leveren aan bodemstructuur, -vruchtbaarheid en biodiversiteit van de regio. Voor het sluiten van deze regionale kringloop is het, naast optimalisatie van de ketensamenwerking, noodzakelijk om de producten beter te vermarkten en moet er regionaal voer (van dezelfde of betere kwaliteit) beschikbaar zijn tegen kostenconcurrerend tarief.

Efficiënt omgaan met mineralen

Het voornaamste mineralenvraagstuk wat voorligt binnen de geitensector, en feitelijk de gehele veehouderijsector, is het terugdringen van de fosfaatuitstoot. Dit ten behoeve van het verminderen van de impact op het milieu, in het bijzonder het behoud van (grond) waterecosystemen. De input van fosfaat via voer levert vrijwel rechtstreeks de output in de mest van de geit, omdat de geit het fosfaat voor de stofwisseling niet in die mate nodig heeft. Essentieel is het sluiten van de kringloop om mineralen zo efficiënt mogelijk te benutten. Waarbij optimale benutbaarheid voor zowel dier als gewas wordt beoogd.

Energiebesparing

Bij de diverse ketenpartijen is op verschillende wijzen een vorm van efficiëntie en besparing mogelijk in het gebruik van energie. Voornaamste vormen van energie die gebruikt worden zijn elektriciteit: keuze voor led verlichting, warmte wisselaar en frequentieregelaar; water: water kringloop sluiten d.m.v. technologie en verspilling verminderen; brandstof: efficiënte logistiek, geen dubbele ritten, betere planning. Naast besparing en efficiëntie, is energiewinning zeer relevant voor betrokken ondernemers, om een energieneutrale bedrijfsvoering te kunnen voeren en wellicht zelfs in een grotere energiebehoefte te voorzien (extra inkomstenbron).

CO2 Voetafdruk

Aan de verwerkende industrie worden aanvullende eisen gesteld als het gaat om energiebesparing en met name het terug dringen van CO2 emissies. Warmte is de grootste bijdrager aan CO2-uitstoot, waardoor efficiënte warmte uitwisseling een potentiële winstmaker is voor de geitenzuivelindustrie. Hiervoor zijn metingen nodig bij bedrijven om vervolgens te bepalen welke technologische mogelijkheden kunnen bijdragen aan het terugdringen van CO2 emissies. Zodanig dat de technologische investering zich door besparing en duurzaamheid als meerwaarde terug verdiend.

Markt & Keten

Voor het verwerven van een betere marktpositie van geitenzuivel en geitenvlees op de markt is optimalisatie van de ketensamenwerking van essentieel belang. Het optimaliseren van vraag en aanbod en het creëren van meerwaarde door kwalitatieve nieuwe product-marktcombinaties zal moeten leiden tot een economisch vitale geitensector in Nederland.

Ketensamenwerking

Alhoewel alle partijen binnen de geitensector hun eigen bedrijfsvoering hebben, een eigen merk, een eigen werkwijze, een eigen rol binnen de sector, is er niets belangrijker dan te beseffen dat een ieder onderdeel uit maakt van een opeenvolging aan schakels die samen de keten/sector vormen. De gezamenlijke verantwoordelijkheid van de keten om een gezond, verantwoord en kwalitatief hoogstaand product te kunnen leveren is van essentieel belang voor het voortbestaan, het imago en het succes van de keten en elke ondernemer die daarin actief is. Een sterke ketenregie en samenwerking binnen de keten zal zodoende bij kunnen dragen aan een win-win situatie voor de sector en de individuele ondernemer. Een ondernemer moet daarbij wel op de lange termijn durven te focussen en wordt nu nog te vaak, en noodzakelijkerwijs, in korte termijn en quick winst beslissingen gedwongen. In een tijd van economische krimp, is ketensamenwerking van belang voor de groei van de sector.

Nieuwe product – markt combinaties

Producten van de geit zijn kwalitatief hoogstaand en bieden veel potentie voor meer productdifferentiatie. Het imago van de geit als zuivel of vleesproduct heeft in Nederland nog veel terrein te winnen. De afzet van geitenvlees bevindt zich momenteel in een niche en wordt in Nederland vooral door mensen uit andere culturen gegeten of afgezet in het buitenland. Geitenzuivel wordt veel als product zonder toegevoegde waarde naar het buitenland verhandeld, terwijl er meerwaarde toegevoegd kan worden door verwerking en afzet in Nederland. De eigenschappen van geitenzuivel, dat licht verteerbaar is en past in een koemelkvrijdieet bieden veel potentie voor een groeiende doelgroep senioren en foodies. Geitenvlees heeft ook potentie als vleesproduct met een hoog eiwit- en laag vetgehalte. De bijproducten van de geitenzuivelketen, zoals wei en leer zullen in het kader van vierkantsverwaarding meer aandacht dienen te krijgen. Met name voor de wei zijn er gezien de wereldwijde eiwitbehoefte veel afzetmogelijkheden. Het versterken van het imago van de geitensector en de marketing van de diverse producten zijn belangrijke acties voor de toekomst van de sector en het realiseren van nieuwe product – markt combinaties.

Gezondheid van mens en dier

Gezondheid en daarmee de veiligheid en kwaliteit van leven voor mens en dier is een van de primaire basisbehoeften en essentieel voor ons voortbestaan. Bedreigingen daarvan en daarbij behorende risico's worden zoveel mogelijk vermeden en uiterst zorgvuldig behandeld. De uitbraak van Q-koorts is een voorbeeld van zo'n bedreiging welke een enorme impact heeft gehad op de volksgezondheid en de geitenhouderijsector: zowel economisch, emotioneel als mede de beschadiging van het imago van de sector.

Volksgezondheid

Het borgen van kwaliteit en veiligheid ten aanzien van volksgezondheid is een van de kernwaarden voor een gezonde en betrouwbare bedrijfsvoering. Het houden van dieren mag geen gezondheidsrisico vormen, voor de dieren zelf en haar omgeving. Het voorkomen van zoönosen en het beperken van uitstoot van fijnstof staan hierin centraal. Ten aanzien van de verwerking van de geitenproducten is het borgen van voedselveiligheid voor humane consumptie een vereiste, daarnaast kunnen de geitenproducten juist een positieve bijdrage leveren aan de volksgezondheid.

Gezonde geiten(zuivel)producten

Producten van de geit passen uitstekend in een eiwit verrijkend, vetarm en hypoallergeen voedingspatroon. Melk van geiten is lichter verteerbaar (ten opzichte van), cholesterol verlagend (vetzuren zijn gunstiger; onderbouwt met onderzoek, bronvermelding, claim, mogelijke actie) en rijk aan fosfor en calcium en daardoor bij uitstek geschikt voor de groeiende groep senioren, mensen met speciale dieetwensen en mensen met verminderde weerstand in Nederland. De positieve boodschap van het product ten behoeve van de gezondheid van de mens zal sector breed uitgedragen dienen te worden om het imago van geitenzuivel te verbeteren.

Gezonde geit

De diergezondheid staat centraal bij het houden van geiten. Optimale diergezondheid betekent het verhogen van de levensduur met behoud van levenskwaliteit (oud worden zonder gebreken) en door duurzame fokkerij. Er is onderzoek en kennisdeling nodig hoe de gezondheid van de geit verder verbeterd kan worden.

Verantwoord antibiotica gebruik

Het gebruik van antibiotica bij geiten en andere dierlijke sectoren staat onder maatschappelijke druk. Inmiddels zijn er al stappen ondernomen om het gebruik van antibiotica zo laag mogelijk te houden met als doel antibioticaresistentie van bacteriën terug te dringen. Dit wordt met behulp van de dierenarts gemonitord op bedrijfsniveau. Verder worden in de geitenhouderij geen middelen gebruikt die kritisch voor humaan gebruik zijn.

Nieuwe houderijsystemen (dierenwelzijn)

Aanpassingen in en introductie van nieuwe houderijsystemen ten behoeve van een efficiëntere bedrijfsvoering en ter bevordering van dierenwelzijn, zijn van groot belang voor de ondernemer, de geit en de maatschappij. Het kan voor de omgeving bijdragen aan verminderen van uitstoot van fijnstof en geur en een positieve bijdrage leveren aan de landschappelijke inrichting. De ondernemer zal in staat zijn om efficiënter te werken en daarmee kosten te besparen en de productie per geit te verhogen. De geit wordt in staat gesteld zich in een zo'n optimaal mogelijke leefomgeving te bevinden waarin het natuurlijke gedrag wordt bevorderd.

Maatschappij & Omgeving

Als ondernemer van een geitenhouderij of verwerkingsbedrijf heb je een maatschappelijke rol en heeft jouw bedrijfsvoering impact op de omgeving. Met name de primaire producenten ervaren maatschappelijke druk van dierenbeschermingsorganisaties, de overheid en haar directe omgeving. De afstand van grond tot mond is enorm groot geworden, de behoefte om te weten waar eten vandaan komt en hoe het gemaakt is, groeit door de steeds mondiger wordende burger.

Ontwikkelrichting en ruimte voor bedrijven

Als ondernemer kijk je vooruit en heb je de ambitie om een bedrijf op te bouwen voor de toekomst, bij primaire producenten vaak het voortzetten van een familiebedrijf. Tijden veranderen en dit vraagt ook aanpassingsvermogen van de ondernemer en de ruimte die hij nodig heeft. Dit kan fysieke ruimte zijn: opschaling, of ontwikkelruimte: efficiency van bedrijfsvoering, aanpassingen in huidig houderijsysteem, of productdifferentiatie. Het is van belang om als sector een visie te ontwikkelen wat de gewenste ontwikkelingsrichting is – ook door te benoemen welke richting dat in elk geval niet is - en duidelijke randvoorwaarden te scheppen. De individuele ondernemer kan daar vervolgens zijn eigen invulling aan geven.

Open + transparante bedrijfsvoering

Inherent aan de wens van de burger om te weten waar zijn of haar eten vandaan komt is de behoefte naar transparantie door ondernemers. Waarbij naast de rol van ondernemer in de geitensector, er ook een opvoedende rol gevraagd wordt. Door het bedrijf open te stellen, geïnteresseerden te informeren over het leven als geitenhouder of geitenmelkverwerker wordt de ondernemer in de gelegenheid wordt gesteld om op te treden als ambassadeur voor de sector. Tegelijkertijd dient juist de sector openheid en transparantie te geven en uit te dragen waar die voor staat door middel van sectorpromotie. Openstelling van het bedrijf zal onderdeel kunnen zijn van zo'n promotiecampagne.

Sociale binding

Om het draagvlak in de lokale omgeving te vergroten is het van belang om deze bij de bedrijfsvoering te betrekken. Dit kan door lokaal personeel en stagiaires in te zetten, en samenwerking te zoeken met lokale ondernemers en leveranciers en door zelf actief te zijn binnen de lokale gemeenschap, voorbeelden hiervan zijn: bijdrage voor het algemeen nut (zoals het sneeuwvrij maken van de straat, het beschikbaar stellen van restproducten aan de lokale voedselbank) en betrokkenheid bij lokale evenementen.

Bevorderen van natuurlijk gedrag

De zichtbaarheid van dieren in de wei of stal is voor de omgeving een bepalende maatstaf om te beoordelen op dierenwelzijn en diervriendelijkheid. Door diverse organisaties wordt weidegang op de agenda gezet en is het van belang om hier als sector op te reageren. Dit kan door te investeren in dierenwelzijn om zodoende het draagvlak in de maatschappij te vergroten. Het bevorderen van natuurlijk gedrag en het beperken van gezondheidsrisico's staan hierin centraal. De consument wordt ten slotte reeds bediend in de keuze tussen biologische geitenzuivel en gangbare geitenzuivel, waarbij het bevorderen natuurlijk gedrag op diverse mogelijke manieren kan worden ingevuld zonder dat weidegang nodig is. Tegelijkertijd brengt weidegang de nodige risico's met zich mee ten aanzien van de volksgezondheid. Het vinden van de juiste vorm en balans hierin is van belang.

Van visie naar actie

Mineralen en Energie (groslijst)

Korte Termijn	Middellange Termijn	Lange Termijn
<i>Regionaal voer-mest kringloop</i>	Structureren in WIN-WIN	Waarde van mest gezonde grond
Inventarisatie lokaal geteelde eiwitgrondstoffen en mogelijkheden vergroten	Regionale kringloop: afspraken voer-mest, lokale eiwitbron	Regionale producten via lokale kringloopketen
Lokale voer –mest	Mineralen efficiëntie, onderzoek in voeding bij melkgeiten, opfok, voersysteem	Kringloopwijzer geitenbedrijf ontwikkelen
Regionale stro (NL) als beddingmateriaal	Zonnepanelen	Efficiënt melk produceren, bedrijfskengetallen benutten voor groter efficiëntie
Regionale kringlopen, duurzame soja	Voer efficiëntie	Efficiënt met mineralen, productie/geit verhogen
<i>Efficiënt omgaan met mineralen</i>	Stro mest voor akkerbemesting	Duurmelken optimaliseren – levensduur verhogen
Geiten exact naar behoefte voeren	Mest naar Zuid-Amerika	Opwekking duurzame energie koppelen aan melkafnemer
Meer voeren naar behoefte van de geiten	Luchtwater	Energieverbruik verwerkers delen
<i>Energie</i>	Warmte terugwinning	Energie neutraal (zon/wind energie)
Grotere uitloop melktank	Frequentieregelaars	Energie besparing warmte
LED verlichting	LED verlichting	Melktransport samenwerking
Efficiëntie, voorcoeler, warmte terugwinning, frequentieregelaars,	Voorcoeler	Transportkilometers (Carbon footprint)
Besparing: energiescan + benchmark	Stimuleren alternatieve energiebron door sector of keten (zonnepanelen)	Waterverspilling tegengaan
<i>Carbon footprint</i>	Stimuleren warmtewisselaar, frequentieregulatie, LED verlichting	
Inventarisatie welke (economische) acties helpen	CO2 footprint: koude opslag t.b.v. melk koeling	
Energiecoop met buurt (over sector heen)	CO2 footprint: eigen energie productie (zon/wind)	

Prioriteiten – Mineralen en Energie

(Prioriteit – Inzicht)

Energiebesparing – zowel op het geitenbedrijf als bij de verwerking kan het energieverbruik worden verminderd

Verkleinen CO₂ voetafdruk – tegengaan klimaatverandering, behoefte van o.a. afnemers van (geiten)zuivelproducten

Samenwerking bij melktransport – biedt mogelijkheden topt kostenbesparing, energiebesparing, verlagen CO₂ voetafdruk. Wel concurrentiegevoelig.

Efficiënt omgaan met mineralen – vooral aangejaagd door fossiele bronnen (fosfaat).
Efficiënt benutten voermineralen draagt bij aan sluiten kringloop

CO₂ neutraal worden door eigen energieopwekking – technologische vernieuwingen (o.a. zonnepanelen) vergroot economisch perspectief gebruik eigen energiebronnen

Op bedrijfsniveau waterverspilling tegengaan – water wordt een kostbare grondstof voor de voeding van de geit

Markt en Keten (groslijst)

Korte Termijn	Middellange Termijn	Lange Termijn
Promotie van sector en product	Marktonderzoek naar nieuwe product-markt combinaties: versproducten, roomproducten, behoefte + smaak van consument, welke promo tools	Blijvende waardering voor de keten door de consument
Promoten van geitenzuivel waarbij positieve eigenschappen van geitenzuivel naar voren worden gebracht ten aanzien van gezondheid	Ontwikkelen van nieuwe producten van geitenzuivel	Samenwerken in de keten
Delen van marktverwachting melkproductie, inzicht voor geitenhouder. Keteninformatie breder beschikbaar	Consument bewust maken van de voordelen van consumeren van geiten(lams)vlees	Voldoende rendement voor geitenhouders en ketenpartijen d.m.v. eerlijke melkprijs
Probleem/gemis, niet aangesloten NGZO/LTO leden (keten vertegenwoordiging), hoe neem je die partijen mee?	Onderzoek naar verdere benutting 'onderdelen'/producten van geit, vierkantsverwaarding	Gesexed sperma; minder bokjes, meer duurmelken
Uniformiteit kwaliteitseisen op EU, Nationaal niveau en verwerker (behoefte t.a.v. melksamenstelling)	Duidelijke positionering van het NL product	Slimme transport oplossingen
Kengetallen 0 meting, huidige situatie	Rapportage van hetgeen bereikt is	
Marktonderzoek imago geitenhouderij	Gezamenlijke onderbouwing meerwaarde geitenzuivel per doelgroep	
Samenwerking met externe partijen, kwaliteit van de melk (antibiotica)	Reclame campagne voor geitenzuivel: gezondheid, allergie, voeding	
Dier-dagdosering	Fokkerij op een hoger level= fokplan, paringsadviezen	
Collectieve inkoop + informatie uitwisseling	Mineralen in de tankmelk voor gezondheid van geiten door samen te delen norm zetten	
In keten: vraag + aanbod goed op elkaar afstemmen, nu lijkt melkprijs belangrijkste, kan ten koste gaan van kwaliteit en gezonde sector lange termijn. 0 meting kijken waar we nu staan. Markt= niet perse alles zelf willen. Elkaar aanvullen, in gesprek gaan, samenwerking zoeken	Intensieve begeleiding dierenarts/voerfonds, verbetering productie, preventief gezond houden, leeftijd (levensduur verlengen)	
Samenstelling melk: hoog eiwit gehalte (melk), laag vet gehalte (melk); vetrijke productontwikkeling (1-2jr)	Meer samenwerking binnen marktpartijen + logistieke samenwerking melk inzamelen	
Transport voordelen	Kwaliteit toeslag/korting melk op b.v. kerngetal/celgetal	

Prioriteiten – Markt & Keten

(Prioriteit – Inzicht)

Marktonderzoek: 1) imago, 2) samenstelling geitenzuivel 3) volksgezondheid en geitenhouderij – draagvlak creëren voor doorontwikkelen geitenhouderij

Nieuwe producten ontwikkelen – onderscheidend blijven in de markt, weg blijven uit commodity markt met lage toegevoegde waarde

Inzicht in ontwikkeling van de markt (naar de toekomst) – geitenhouders leven bij de dag maar hebben behoefte aan (markt)informatie om toekomstgericht te kunnen ondernemen

Afnemers met eigen identiteit en kwalitatief goed product - richten zich op duurzame sector met bestaansrecht op lange termijn met goede marge voor verwerker + geitenhouder

Transport –minder transportkilometers werkt milieu- en kostenbesparend

Lager vet en hoger eiwit in geitenmelk – vetoverschot voorkomen en beter inspelen op vraag in de markt

Laten zien waar we staan op het gebied van duurzaamheid – de geitenzuivelketen is op veel punten al duurzaam bezig. Dit dienen breed te worden gedeeld.

Onderzoek naar grondstofsamenstelling voor diverse producten – producten hebben onderscheidende grondstof nodig. Geitenhouders voeren hoogwaardige grondstoffen om hoge melkprijs te realiseren terwijl het eindproduct een andere grondstofsamenstelling vraagt. Mogelijk zelfs zelfs kostenreductie voor geitenbedrijf.

Onderscheidendheid geitenzuivel in meer detail bepalen – geitenzuivel is onderscheidend in de zuivelmarkt. De marktpositionering kan worden versterkt wanneer het onderscheidend vermogen in meer detail kan worden geduid

Kennisdeling bevorderen tussen geitenhouders – veel kennis wordt toegepast bij wisselende groepen geitenhouders. Via het breed delen van kennis kan de melkgeitenhouderij als geheel op een hoger niveau worden gebracht.

Gezondheid mens en dier (groslijst)

Korte termijn	Middellange termijn	Lange termijn
<i>Volksgesondheid</i>	<i>Nieuwe houderijsystemen</i>	Luchtwater (volksg.)
Maximum aan grootte van bedrijven. Meer geiten=hogere infectiedruk=grotere kans op ziekte uitbraak	Imago verbetering sector, o.a. uitleg geven m.b.t. geiten vd stal i.p.v. wei Geit is geen grazer. Afstemming met biologische geitenhouderij	Vaccinatiestrategie optimaliseren (volksg.)
Voorlichting zoönosen	Praktijkonderzoek naar diverse houderijsystemen	Zo veel mogelijk afnemers aansluiten bij NGZO, waarborg voor kwaliteit
Genomen maatregelen b.v. voor Q-koorts beter naar markt communiceren	Met overheid in dialoog (pro-actief) over hoe je duurzame ontwikkeling melkgeitenhouderij. Praktijk + theorie dan beter op elkaar afstemmen (M&O)	Inspelen op toekomstige voedingsbehoeften van bevolking (vergrijzing)
Geborgde voerkwaliteit eisen stellen aan voerleverancier (hoge prioriteit aan zgn witte lijst)	Fijnstofmeting (volksg)	
<i>Gezonde geit</i>	Alternatieven onderzoeken voor antibioticagebruik	
In beeld brengen wanneer je kunt spreken van een gezonde geit: - waar moet een gezonde geit aan voldoen?, nul-meting	Intensieve begeleiding door dierenarts/voerfabrikant; preventief werken, productie verhogend, levensduur verlengend.	
Weidegang vergroot weerstand van de geit = minder zieke geiten en minder antibiotica	Informatie uitwisseling over zo optimaal mogelijk melken = beter voor geit + kwaliteit melk	
Preventieve gezondheidsbehandeling	Tankmonitoring naar bekende ziekten en antistoffen	
Verhogen totale levensproductie: duurmelken, robuuste fokkerij, goede voeding		
Para TBC programma		
<i>Antibiotica gebruik</i>		
Dierdagdosering geitenhouderij		
Antibioticameting/bewustwording		
<i>Gezonde geitenproducten</i>		
Meer nadruk leggen op gezonde eigenschappen van geitenproducten voor de consument		
<i>Houderijsysteem</i>		
Individueel voersysteem – herkenningstechniek geiten		
Marktonderzoek imago geiten		

Prioriteiten – Gezondheid

(Prioriteit – Inzicht)

Kwaliteit van de melk – 1^e vereiste om te mogen leveren in de markt

Meer weidegang - gezonde geiten (meer weerstand), beter imago, wens van de burger/consument

Samenwerken met verschillende schakels in de keten (verwerkers, voerproducenten) – mensen overtuigen van gezondheid geitenhouderij, imago verbetering, kostprijsverlaging

Veiligheid diervoeding in kader van borging volkgezondheid – mogelijke risico's in grondstoffen voer vereist continue aandacht voor kwaliteitsborging

Werken aan gezonde geit en optimalisering dierenwelzijn o.a. in themagroepen (dierwelzijn/diergezondheid) – belangrijk onderdeel voor bestaansrecht van melkgeitenhouderij

Verhogen totale levensproductie - oudere geit met hogere productie is zeer efficiënt in mineralen, voeding, laag antibioticagebruik, economie

Para TBC programma – verlagen infectiedruk, belang volksgezondheid/diergezondheid

Analyseren van spoorelementen + mineralen in tankmelk – er is te weinig bekend over normering van spoorelementen, over tekorten en overschotten en gevolg voor product en milieu.

Maatschappij en omgeving (groslijst)

Korte termijn	Middellange termijn	Lange termijn
Sociale binding: publieksactiviteiten op bedrijven	Zichtbaarheid geiten : open stallen	Zichtbaarheid geiten – uitloop
Excursie toelaten op bedrijf; mensen toelaten bij fietstochten, wandeltochten, kunst en cultuur routes	Meer aandacht voor 'open dagen', primair + secundair geitenhouder/verwerker promofilm maken	Vermarkten van geitenlamsvlees
Laten zien wat je doet (opendagen) en een goede buur zijn (geen overlast)	Sectorvisie op weidegang/uitloop vaststellen	Zichtbaarheid van geitenhouders zoals TV-programma 24/7/Willem en Drees, track en trace, ook koezuivel vb
Onderzoeksvraag: 1) Hoe is de huidige opinie in ons afzetgebied in Nederland + voor bedrijf en product? 2) Hoe bereik ik de consument?	Bedrijf moet aanwinst worden voor de buurt	Als bedrijf geen belasting vormen voor de maatschappij en omgeving, duurzaam bezig zijn
Communicatieplan: Wat doen we, hoe doen we dat, waarom doen we dat? Open dagen, sites, folders	De omgeving mee laten beleven wat er op het bedrijf speelt en betrekken bij ingrijpende veranderingen	Functionele erfbeplanting, ecologie + aankleding van het bedrijf, akkerranden
Vaststellen natuurlijk gedrag van de geit en omgevingsbehoeften van de geit	Inzet personeel en stagiairs uit de omgeving evt. Via sociale werkplaats	
Samenwerken met regionale clubs (natuur, vogelvereniging, etc.)	Overleg met milieuorganisaties	
Sociale binding: lokale werkgelegenheid	Geitentuin (parodie op dierentuin) inspelen op beleving	
Verbinding geitenbedrijf – eindproduct (track & trace)		
Imago: klassenboeren, excursie, skybox		

Prioriteiten – Maatschappij en Omgeving

(Prioriteit – Inzicht)

Transparantie creëren – openheid naar buiten toe over de werkwijze van de geitenzuivelketen en het geitenbedrijf

Open boerderij, klassenboeren – de maatschappij (mensen) staan steeds verder van de sector vandaan

Meer publiciteit/openheid van de sector, zowel van het geitenbedrijf als de daaropvolgende ketenpartijen – burger/consument wil meer inzicht in product, herkomst/nut/kwaliteit/gezondheid en wijze van produceren

Identiteit geitenhouders koppelen aan product – maatschappelijke verbintenis, license to produce, oorsprong

Visie ontwikkelen op huisvesting/weidegang – uit de maatschappij komt nadrukkelijk de vraag of geiten wel buiten komen. Het is belangrijk hier gezamenlijk een goed antwoord op te geven.

Aanleg bij-vriendelijk erfbepanting/akkerranden – aanzicht bedrijf, bevorderen herstel ecologie en biodiversiteit

Samenwerking met burgergroeperingen – meer uitdragen waar we als ondernemers in de geitenhouderij mee bezig zijn en zo respect verdienen

Zichtbare geitenhouderij – de geit is je beste ambassadeur

Van actie naar reactie

Op basis van voorgenoemde acties en prioriteiten, welke tot stand zijn gekomen met geitenhouders en zuivelverwerkers tijdens een bijeenkomst op 2 december, zijn onderstaande prioriteiten gekozen. De keuze is gebaseerd op de benodigde **ketensamenwerking** om de actie te kunnen realiseren en het bedienen van **het belang van het platform melkgeitenhouderij**. Het betreft het voortzetten van huidige projecten en het verder vormgeven en tot uitvoering brengen van nieuwe projecten.

Lopende projecten

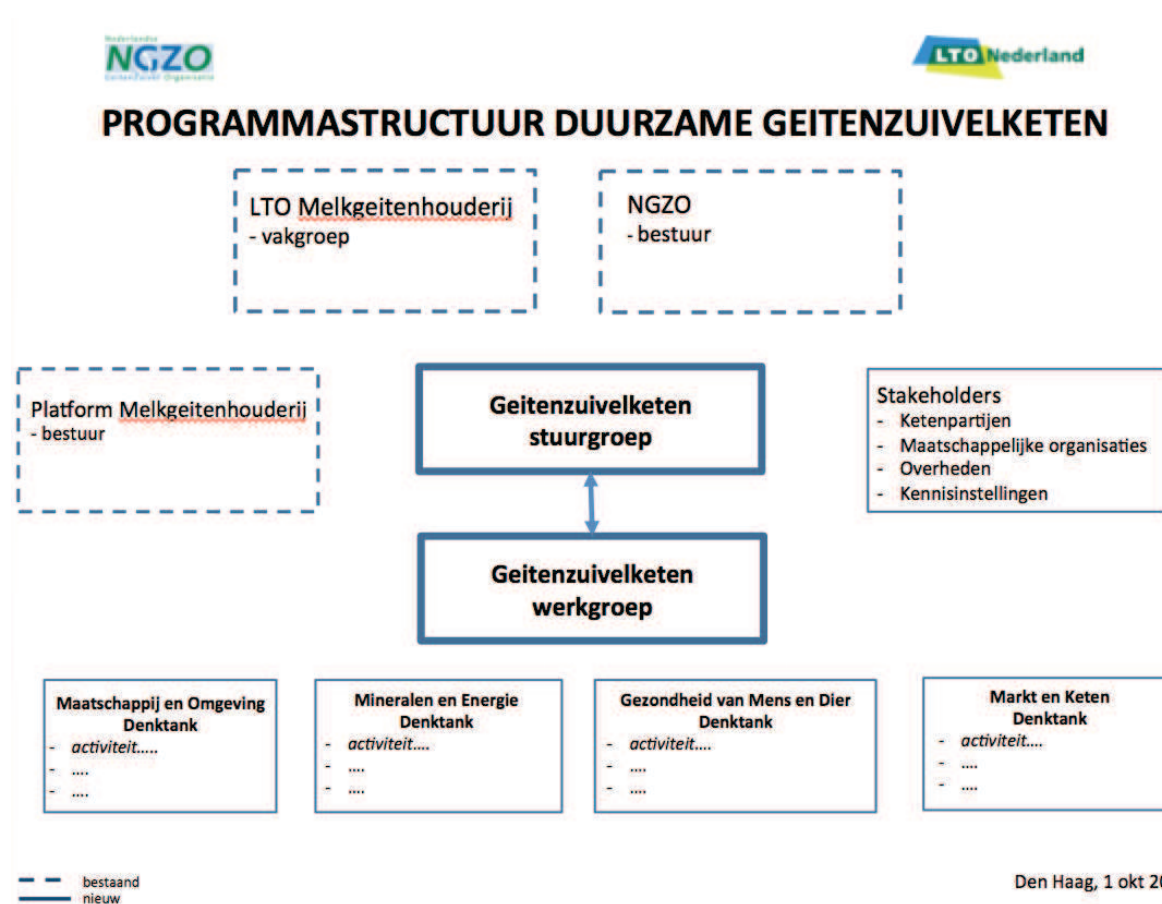
- Afzet van geitenbokjes
  - Belang: reputatie en imago van de sector, betere verwaarding van product
- Antibioticagebruik verminderen
  - Belang: gezonder dier en beter kwaliteitsproduct, volksgezondheid
- Para TBC
  - Belang: minder uitval, economisch rendement, volksgezondheid, veiligheid
- Q-koorts
  - Belang: blijvend verminderd risico voor volksgezondheid, imago van de sector
- Enting
  - Belang: wettelijke verplicht, zelf verantwoordelijkheid nemen om te meten of kwaliteit enting goed is.
- Duurmelken
  - Belang: gelijkmatiger melkproductie en langere levensduur van de geit; verlagen aantallen geitenbokjes.
- GRIB - kengetallen
  - Belang: ketenperspectief, benchmark economische bedrijfskengetallen in aanvulling op melkprijzenvergelijking
- Promotie activiteiten – bedrijf + product
  - Belang: betere zichtbaarheid en imago van de sector

Nieuwe prioriteiten

- Energiebesparing (verlagen CO2 voetafdruk)
  - Belang: Laagdrempelig voor zowel geitenhouders als geitenzuivelverwerkers. Biedt direct economisch voordeel en kan opmaat zijn voor duurzaamheidsprogramma in de geitenzuivelketen.
- Duurzaamheidsprogramma's
  - Belang: Inzicht in stand van zaken bij de leden van de NGZO is relevant om te komen tot gezamenlijkheid in verduurzamen van de geitenzuivelketen.
- Behoeftte aan melksamenstelling afgeleid van (latente) marktvraag
  - Belang: Inzicht in de (latente) marktvraag voor geitenzuivel biedt mogelijkheden om via voeding of fokkerij tijdig aanpassingen (bijv. verhouding eiwit en melk) door te voeren
- Transport geitenmelk
  - Belang: Het onderling afstemmen van transport van melk biedt mogelijk economische en milieuvordelen voor de totale geitenzuivelketen. Wel dient hierbij rekening te worden gehouden met concurrentiegevoeligheid.
- Duurzame soja (RTRS)
  - Belang: Vanuit de diervoederindustrie is het initiatief genomen om op de kortst mogelijke termijn alleen nog duurzame soja (RTRS) te verwerken in diervoeders. De geitenzuivelketen kan hierbij mogelijk aansluiten.
- Voeren naar mineralenbehoefte van de geiten
  - Belang: Net als andere dierlijke productieketens kan ook de geitenzuivelketen een bijdrage leveren aan het verbeteren van de mineralenbenutting (o.a. fosfaat). Dit kan de opmaat vormen voor het gebruik van een KringloopWijzer voor het sturen van de mineralenefficiëntie op het melkgeitenbedrijf.

Programmastructuur & sturing

Programmastructuur

Toelichting programma structuur

- LTO Melkgeitenhouderij: landelijke vakgroep met vertegenwoordigers van regiobesturen LTO Noord, ZLTO en LLTB
- NGZO: bestuur met vertegenwoordigers, leden, verwerkers en inzamelaars van geitenzuivel
- Platform melkgeitenhouderij: bestuur met vertegenwoordigers LTO Melkgeitenhouderij en NGZO
- Stuurgroep Duurzame Geitenzuivelketen: Stuurgroep bestaat uit twee vertegenwoordigers van NGZO en twee vertegenwoordigers van LTO Melkgeitenhouderij. Secretariaat wordt belegd bij programmaleider.

Taak: Aansturen van inhoud en financiële voorstellen jaarlijks werkplan 'Duurzame Geitenzuivelketen'. Binnen kaders van jaarlijks werkplan heeft stuurgroep mandaat voor tussentijds bijstellen inhoud en financiën.

- Werkgroep Duurzame Geitenzuivelketen: Programmaleider en één beleidsspecialist NGZO en één beleidsspecialist LTO Melkgeitenhouderij.

Taak: Opstellen, uitvoeren en monitoren voortgang van jaarlijks werkplan 'Duurzame Geitenzuivelketen'. De programmaleider (30 tot 48 dagen per jaar) is als trekker van de werkgroep verantwoordelijk voor aansturing van de vier thematische denktanks en inhoudelijke en financiële rapportage naar de stuurgroep. De beleidsspecialisten fungeren als sparringpartner op inhoud en netwerk.

- Thematische denktanks: Voor elk van de vier inhoudelijke thema's is een informele denktank beschikbaar, bestaande uit leden van LTO Melkgeitenhouderij, NGZO en deskundigen uit de praktijk (bijv. diervoederindustrie, dierenartsen). De denktank wordt met name gebruikt als 'voelhoorn' van en naar de verschillende schakels in de geitenzuivelketen.

Taak: Initiëren, begeleiden en mede-uitvoeren van activiteiten binnen het thema van het programma

- Stakeholders: Vertegenwoordigers van stakeholders van geitenzuivelketen die individueel of als groep worden benaderd voor toetsen programma, jaarlijkse werkplan en activiteiten. De stakeholders worden met name gebruikt als 'voelhoorn' van en naar de samenleving.

Taak: Feedback op inhoudelijke keuzes in programma en jaarlijks werkplan en 'mogelijkmaker' van activiteiten.